

Педагогічна освіта

УДК УДК 378.4.013:316.485.6]:001.8

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18759743>

Педагогічний конфлікт як міжособистісна проблема та структурний виклик для університетів: конвенційний і конкретнонауковий методологічні рівні наукової рефлексії

Сегеда Наталя Анатоліївна

Доктор педагогічних наук, професор кафедри освітології та педагогіки мистецтва

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Фактична адреса: вул. Наукового містечка, 59, м. Запоріжжя, Запорізька область, Україна, 69000

sehedanatalia@mspu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-9807-2613>

Таран Катерина Олександрівна

Аспірантка кафедри освітології та педагогіки мистецтва

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Фактична адреса: вул. Наукового містечка, 59, м. Запоріжжя, Запорізька область, Україна, 69000

kateryna.taran@mspu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0003-2316-6476>

Прийнято: 08.02.2026 | Опубліковано: 23.02.2026

Анотація. Метою статті є висвітлення та узагальнення позицій нормативної бази та української теорії і методики професійної освіти, які актуалізують питання розвитку здатності здобувачів вищої педагогічної

освіти до вирішення педагогічного конфлікту в процесі професійної підготовки, наукових підходів до розуміння сутності педагогічних конфліктів як міжособистісної проблеми та структурного виклику для університетів.

Методи. За допомогою методу аналізу досліджено нормативно-правову базу від міжнародного (документи Ради Європи та ЮНЕСКО) до національного рівня на предмет визначення вимог до конфліктологічної підготовки педагогів. За допомогою порівняльного методу встановлено, що Україна як учасник міжнародних організацій імплементувала вказані норми міжнародного права в національне законодавство і як наслідок вимоги до готовності до вирішення педагогічних конфліктів окреслені в професійних стандартах вчителя закладу загальної середньої освіти та викладача закладу вищої освіти, якими встановлені чіткі вимоги до їх компетентностей. Застосування методів контент-аналізу наукових публікацій, порівняння, систематизації та диференціації дозволило вивчити думку науковців, педагогів та психологів на предмет трактування природи педагогічного конфлікту та дозволило виділити два підходи його бачення: класичний та постнекласичний. В науковому дослідженні також використано метод узагальнення, застосування якого дало змогу трактувати педагогічний конфлікт як багатогранне явище, деструктивний чи конструктивний вектор розвитку якого залежить від стану освітнього середовища та рівня конфліктологічної підготовки його учасників.

Результати. За результатами наукового дослідження визначено, що документи Ради Європи та ЮНЕСКО закріплюють необхідність володіння педагогом готовністю до вирішення педагогічних конфліктів. Встановлено, що в національне законодавство України імплементовано норми міжнародного права. В ході наукового дослідження вивчено Професійні стандарти вчителя закладу загальної середньої освіти та викладача закладу вищої освіти. й виокремлено вимоги до професійної готовності педагогів до вирішення педагогічних конфліктів. Встановлено, що конфліктологічна підготовка є

обов'язковою складовою професійної компетентності педагогічного та науково-педагогічного працівника. В ході вивчення наукової літератури виділено два наукових підходи розуміння природи «педагогічного конфлікту» – класичний та постнекласичний. З'ясовано, що послідовники класичної школи розглядають конфлікт як деструктивний прояв професійної некомпетентності педагога, а представники постнекласичного підходу трактують це явище як специфічний вид соціально-педагогічної взаємодії, професійну ситуацію з нелінійною траєкторією розвитку, розв'язання якого залежить від багатьох чинників організації освітнього середовища, в тому числі рівня конфліктологічної підготовки і педагога, і здобувача вищої освіти. **Висновки.** На основі отриманих результатів запропоновано розглядати «педагогічний конфлікт» як невід'ємну складову освітньої взаємодії, що позбавлена функціональної оцінки та наслідки розвитку якої залежать від обраної стратегії поведінки суб'єктів освітнього процесу. Конструктивне розв'язання педагогічного конфлікту є важливим для підтримки безпечного освітнього середовища, особливо в умовах воєнного стану, а сам феномен є викликом для закладів вищої освіти. Визначена перспектива подальшого наукового дослідження, що мають бути спрямовані на переосмислення сутності педагогічного конфлікту та обґрунтування його структури через використання постнекласичного підходу.

Ключові слова: педагогічний конфлікт, професійний стандарт, конфліктологічна компетентність, професійна підготовка, безпечне освітнє середовище, викладач, здобувач освіти, педагог, конфліктологічна готовність.

Pedagogical Conflict as an Interpersonal Problem and a Structural Challenge for Universities: Conventional and Concrete-Scientific Methodological Levels of Scientific Reflection

Seheda Natalia

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Educational Studies and Art Pedagogy

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia, Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

sehedanatalia@msspu.edu.ua

<https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-9807-2613>

Taran Kateryna

PhD student, Department of Educational Studies and Art Pedagogy

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia, Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

kateryna.taran@msspu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0003-2316-6476>

Abstract: The purpose of the article is to highlight and generalize the positions of the regulatory framework and Ukrainian theory and methodology of vocational education that actualize the development of the ability of higher pedagogical education students to resolve pedagogical conflicts during professional training. Furthermore, the study explores scientific approaches to understanding the essence of pedagogical conflicts as both an interpersonal problem and a structural challenge for universities. **Methods.** Through the method of analysis, the regulatory and legal framework was investigated – ranging from the international level (Council of Europe and UNESCO documents) to the national level – to determine requirements for the conflictological training of educators. A comparative method established that Ukraine, as a member of

international organizations, has implemented these international legal norms into national legislation; consequently, requirements for readiness to resolve pedagogical conflicts are outlined in the professional standards for general secondary education teachers and higher education lecturers, which establish clear competency requirements. The application of content analysis of scientific publications, alongside methods of comparison, systematization, and differentiation, allowed for the study of views held by scientists, educators, and psychologists regarding the nature of pedagogical conflict, facilitating the identification of two distinct approaches: classical and post-non-classical. Finally, the generalization method enabled the interpretation of pedagogical conflict as a multifaceted phenomenon whose destructive or constructive trajectory depends on the state of the educational environment and the level of conflictological training of its participants. **Results.** The study determined that Council of Europe and UNESCO documents establish the necessity for educators to possess a readiness to resolve pedagogical conflicts. It was confirmed that international legal norms have been implemented into the national legislation of Ukraine. The research examined the Professional Standards for General Secondary Education Teachers and Higher Education Institution Lecturers, isolating specific requirements for professional readiness in conflict resolution. It was found that conflictological training is a mandatory component of the professional competence of both pedagogical and scientific-pedagogical staff. The literature review distinguished two scientific approaches to the nature of "pedagogical conflict": classical and post-non-classical. Proponents of the classical school view conflict as a destructive manifestation of professional incompetence, whereas the post-non-classical approach treats conflict as a specific type of socio-pedagogical interaction – a professional situation with a non-linear trajectory whose resolution depends on organizational factors, the educational environment, and the conflictological readiness of both the teacher and the higher education seeker. **Conclusions.** Based on the results, "pedagogical conflict" should be regarded as an inherent component of educational interaction, devoid of a

predetermined functional evaluation, with its outcomes depending on the behavioral strategies chosen by the subjects of the educational process. Constructive resolution of pedagogical conflict is vital for maintaining a safe educational environment, particularly under martial law, and the phenomenon itself represents a challenge for higher education institutions. Future research should focus on re-evaluating the essence of pedagogical conflict and substantiating its structure through the application of the post-non-classical approach.

Keywords: pedagogical conflict, professional standard, conflictological competence, professional training, safe educational environment, lecturer, higher education seeker, educator, conflictological readiness.

Постановка проблеми. В умовах суспільних трансформацій та дії правового режиму воєнного стану освітнє середовище у вищій школі України має об'єктивну тенденцію до невизначеності, підвищення соціальної напруги, що актуалізує докорінне наукове переосмислення феномена педагогічного конфлікту. Традиційно педагогічний конфлікт трактувався як дисфункція навчально-виховної системи, але в реальності української вищої освіти він має розглядатись як педагогічне явище, що потребує оновленого постнекласичного переосмислення. В умовах війни готовність суб'єктів освітнього процесу до вирішення педагогічного конфлікту у вищій школі постає як вимогою, так і детермінантою гуманітарної безпеки освітнього простору.

Завдання статті: виокремити позиції міжнародних освітніх курикулумів, національного законодавства та вітчизняних досліджень щодо актуальності вивчення проблеми конфліктологічної готовності педагога; обґрунтувати природу педагогічного конфлікту як структурного виклику для університетів, в тому числі в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтування актуальності проблеми педагогічного конфлікту закладено на конвенційному рівні наукової

рефлексії, адже її вирішення постає імперативною вимогою національного та міжнародного законодавства. Як держава-учасниця міжнародних організацій, Україна забезпечує імплементацію світових стандартів у власну нормативно-правову базу та зокрема в освітню практику.

Рада Європи в документі «Рамка компетентностей для демократичної культури» (RFCDC, 2018) визначає вміння вирішувати конфлікти як окрему компетентність, яку мають опанувати здобувачі освіти. Оскільки педагог є організатором освітнього процесу, його особистісна та професійна готовність до вирішення конфліктів є необхідною передумовою для успішного опанування учнями конфліктологічної компетентності [21, с. 21].

Фундаментальним документом є «Рекомендація щодо освіти для миру, прав людини та сталого розвитку» (ЮНЕСКО, 2023), яка прямо визначає готовність педагога вирішувати конфлікти як необхідну професійну навичку. Так, у пункті 6 (к) Рекомендацій йдеться про навички мирного розв'язання й трансформації конфліктів, вміння вирішувати проблеми та запобігати, послідовно врегульовувати і припиняти конфлікти шляхом діалогу. Згідно з положеннями вищевказаної Рекомендації, обов'язок по забезпеченню готовності вчителів до розв'язання педагогічних конфліктів покладається на держави-члени. Пункт 42 Документу зазначає, що викладачі відіграють ключову роль в роботі з конфліктами, і держави мають сприяти їхньому постійному й інклюзивному професійному розвитку та підготовці, що включає й навички вирішення конфліктів [25].

В українському законодавстві встановлені вимоги до професійної педагогічної діяльності, що стосується вирішення педагогічних конфліктів.

Перераховані в пункті 2 статті 54 Закону України «Про освіту» обов'язки мають пряме відношення до готовності педагога до вирішення педагогічних конфліктів, адже вони окреслюють нормативно-правові межі його професійної діяльності, де вміння конструктивно вирішувати розбіжності стає запорукою

виконання базового професійного обов'язку формування здорового освітнього середовища, яке відповідно до п.8¹ ст.1 Закону забезпечується шляхом безконфліктної комунікації [20].

Ключовими документами, що визначають зміст професійної педагогічної підготовки до вирішення педагогічних конфліктів, є професійні стандарти. Так, в професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (Наказ Міністерства освіти і науки України № 1225 від 29.08.2024 року) готовність до розв'язання конфліктів інтегрована в емоційно-етичну компетентність (Б2). Стандарт висуває чіткі вимоги до готовності вчителя вирішувати педагогічні конфлікти: конструктивне розв'язання: здатність реагувати на стрес і конфліктні ситуації, сприяти порозумінню (п. Б2.1.У2); запобігання (превенція): застосування методик усвідомленого емпатичного слухання та ненасильницької комунікації (п. Б2.2.У2); колективна взаємодія: розкриття потенціалу учасників для пошуку креативних рішень (п. Б2.3.У.3), що є елементом трансформації конфлікту [19].

В професійному стандарті «Викладач закладу вищої освіти» (схваленого рішенням Національного агентства кваліфікацій № 1, протокол № 39 (179) від 24.09.2024 (лист Національного агентства кваліфікацій від 26.09.2024 № 02/01.01- 09/1621) та висновку Профспілки працівників освіти і науки України щодо погодження проекту професійного стандарту «Викладач закладу вищої освіти» від 23.08.2024 № 02-5/407), зокрема в описі трудових функцій, виокремлені наступні модули запобігання виникненню або ж вирішенню педагогічних конфліктів: донесення інформації (А1.К1.), взаємодія з групою (В1.К1.), здатність узгоджувати інтереси та позиції різних сторін (Г3.К1.), взаємодія зі здобувачами (А1.К2.), надання рекомендацій (А2.У4.), взаємодія зі стейкхолдерами (А3.К1.), взаємодія з колегами (В1.К1.), здатність обґрунтовувати позицію (Г2.К1.), відповідати за якість зворотного зв'язку (Б3.В1.), проявляти емпатію (А2.В2.) [18].

Відтак, готовність педагогічного і науково-педагогічного працівника до вирішення педагогічних конфліктів окреслена у зазначених позиціях професійних стандартів, на реалізацію яких має бути спрямована професійна педагогічна освіта вчителя і викладача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз стану дослідження проблеми продовжимо на конкретно науковому рівні методологічного аналізу. Так, вивченню проблеми конфліктів у педагогічному процесі присвячено певний масив наукових досліджень. Теоретичне визначення поняття та його сутності стало предметом аналізу в працях В. М. Галузьяка, І. Л. Холковської [4], Г. К. Кавиліної [7], Л. М. Золкіна [6], С. А. Постова [17], С. А. Табаченко [23]. Причини виникнення конфліктних ситуацій вивчали С. В. Кузнецов [10], С. О. Гарькавець [5], М. О. Кононець [8]. Типізацію конфліктів та процесуальні аспекти їх розв'язання висвітлено в роботах Н. П. Волкової [3], Г. В. Ложкіна, Н. І. Пов'якель [12], Є. М. Павлютенкова, В. В. Крижко [16]. Питання підготовки вчителів до вирішення педагогічних конфліктів відображено у дослідженнях М. О. Мосьпан [13], К. В. Розум [22], О. А. Листопад, Н. М. Білоус [11] та ін.

Незважаючи на значний науковий доробок, потребує уточнення еволюція поглядів на природу педагогічного конфлікту саме крізь призму як методологічних орієнтирів постнекласичної педагогіки так і сучасних умов воєнного часу і нормативних вимог.

Для ґрунтовного розуміння природи досліджуваного пропонуємо ключові підходи до його тлумачення у вітчизняній психолого-педагогічній думці. Так, представник класичної педагогіки В. О. Сухомлинський (1976) називав конфлікт між педагогом і дитиною «великим лихом школи», що виникає через несправедливість вчителя. Науковець наголошував на тому, що уникнення конфлікту є головною ознакою педагогічної мудрості. Передусім думка науковця була викликана пануванням ідеологеми «безконфліктного

суспільства», яка розглядала протистояння вчителя та учня як аномалію, загрозу для системи освіти [11, с. 78].

Схожої думки дотримувалась Н. П. Волкова (2006), яка акцентує на психолого-педагогічному характері педагогічного конфлікту, зазначаючи, що воно зумовлене зіткненням вимог, інтересів та цінностей учасників процесу - педагогів, учнів, батьків, керівників. При цьому відповідальність за розв'язання педагогічних конфліктів вона покладає на педагога, оскільки він «має усвідомлювати, що головна відповідальність за успіх комунікації покладена саме на нього як фахівця, який може і повинен знайти вихід із будь-якої комунікативної ситуації» [3, с. 9].

С. А. Постова (2007) зазначає, що «міжособистісне спілкування педагога й учня має деякі особливості, основною з яких є упереджене ставлення педагога до учнів, що може призводити до появи конфліктних ситуацій». Науковиця підкреслює, що викладач постає «основним генератором» педагогічних ситуацій та ключовим суб'єктом їх розв'язання, що вимагає від нього глибокого розуміння природи конфлікту та оволодіння навичками його моделювання ще на етапі професійної підготовки майбутніх педагогів [17, с. 155].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Аналізуючи вищезазначені позиції, вважаємо за необхідне уточнити питання розподілу відповідальності суб'єктів взаємодії. Ми не поділяємо думку вищевказаних науковців про те, що відповідальність за виникнення, хід та розв'язання педагогічного конфлікту має покладатися виключно на педагога. Ми прагнемо розглядати педагогічний конфлікт як багатомірне складне явище, де і викладач, і здобувач освіти (особливо на рівні магістратури), виступають рівноправними та взаємовідповідальними суб'єктами, а відповідно розв'язання суперечностей є спільним пошуком консенсусу.

Разом з тим, цілком погоджуємося з С. А. Постовою у питанні необхідності врахування вікових особливостей здобувачів освіти. Саме розуміння

психологічної специфіки студентського віку є фундаментом для встановлення рівноправних партнерських відносин, які є умовою забезпечення розвивального освітнього простору.

Г. В. Ложкін та Н. І. Пов'якель (2007) виокремлюють конфлікт між викладачем і здобувачами вищої освіти з поміж інших педагогічних конфліктів та вбачають його особливість у поєднанні суто дидактичних проблем (невідповідність оцінювання, недоліки організації навчання) із суб'єктивно-етичними бар'єрами, зокрема «підозрілістю, надмірною суворістю викладача, відсутністю культури, байдужістю до переживань студентів, інтриганство» [12, с. 217, с. 220].

Отже, педагогічний конфлікт може виходити за рамки фахової дискусії у площину особистісних оцінок. Оскільки ініціатором такої трансформації може виступати як викладач, так і здобувач освіти, відповідальність за характер розвитку ситуації фактично розподіляється між обома сторонами. Проте, вектори цієї відповідальності різняться: якщо для педагога розв'язання конфлікту є актом демонстрації педагогічної майстерності, то для студента – це досвід конструктивної соціальної взаємодії та формування культури вирішення суперечок, що є невід'ємною частиною його майбутньої професійної компетентності.

Є. М. Павлютенков і В. В. Крижко (2008) вказують на психотравмуючий аспект цього явища, виділяючи такі передбачувані наслідки: зниження якості навчання, руйнування авторитету вчителя, психоз, відчуженість, немотивовану поведінку, безпричинну агресивність, відсутність мотивації вчитися, нервові зриви в обох учасників освітнього процесу тощо [16, с. 54-64].

В. М. Галузяк та І. Л. Холковська (2015) використовують інтеракційний підхід та, розглядаючи тип конфлікту «студент-викладач», наголошують на тому, що суб'єктивність взаємних оцінок, зокрема взаємні обвинувачення в зарозумілості, некомпетентності, хамстві не знімають проблеми професійної

поведінки викладача [4, с. 68, с. 147]. Проте, якщо деструктивний характер розвитку конфлікту може бути ініційований будь-якою зі сторін, відповідно його розв'язання має стати спільним комунікативним завданням. Відповідно розвиток готовності здобувачів освіти до вирішення конфліктів має стати обов'язковою складовою їх професійної підготовки в університетах.

К. В. Розум (2015) підтверджує думку про важливість розвитку готовності кожної особистості до вирішення конфліктів, проте все ж наголошує про важливість цієї навички саме для вчителів, діяльність яких насичена різноманітними конфліктами та конфліктними ситуаціями, які є неминучими у процесі спілкування з учнями, їхніми батьками, колегами [22, с. 4].

М. О. Мосьпан (2015) в своєму науковому дослідженні акцентує увагу на важливості готовності вчителів до розв'язання конфліктів, зазначаючи, що слабка конфліктологічна підготовка педагогів і керівників освітніх установ, невміння на практиці керувати шкільними конфліктами, знаходити оптимальні способи їх попередження і подолання, як правило, негативно позначаються на організації навчально виховного процесу в школі [13, с. 4].

С. В. Кузнєцов (2018) розглядає педагогічний конфлікт як «найгостріший спосіб розвитку і подолання значущих суперечностей», який потребує обов'язкового фахового розв'язання. Науковець наголошує на тому, що викладач має мати готовність вирішувати педагогічні конфлікти і від якості прийнятих рішень можна визначити рівень його професійної майстерності [10, с. 156].

Про низьку конфліктологічну культуру, що призводить до високої конфліктогенності педагогічного середовища і стресогенності всіх учасників взаємодії також згадують Л. О. Ярослав (2010) [24], Л. М. Мухіна (2019) [14].

Л. М. Золкіна (2020) вказує, що значна частина педагогічних труднощів обумовлена не стільки недоліками наукової і методичної підготовки викладачів і студентів, скільки деформацією сфери професійно-педагогічного спілкування.

Вона зазначає, що педагог має вищий інституційний статус, розвинену здатність до осмислення ситуації та більший життєвий досвід, що покладає на нього відповідальність за перебіг і розв'язання конфлікту [6, с.23-24].

Г. К. Кавиліна (2021) розглядає педагогічний конфлікт як форму прояву загострених предметно-суб'єктних суперечностей. Відповідно до її концепції, педагогічний конфлікт має дві функції: конструктивну та деструктивну. Тому в закладі освіти важливо залишатися в межах конструктивної фази конфлікту, для чого необхідно врахувати особливості педагогічних конфліктів [7, с. 72, с. 76]. В цьому ми і вбачаємо виклик для університетів, адже як викладачі, так і здобувачі вищої освіти мають бути готові до вирішення педагогічних конфліктів, не доводячи до ситуації, коли негативний емоційний фон стає домінуючим, перетворюючи предметну суперечку в міжособистісне протистояння.

Отже, за зазначеними позиціями педагогічний конфлікт є негативним явищем та проявом професійної некомпетентності педагога.

Друга група досліджень виокремлена нами за ознаками переважання в їх поглядах постнекласичного підходу. Так, С. О. Гарькавець та Л. П. Волченко (2020) розглядають педагогічні конфлікти як такі, що виникають на рівні міжособистісних і міжгрупових відносин у координатах освітнього простору існування суб'єктів педагогічної або навчально-виховної діяльності [5, с. 30]. Доходимо висновку, що педагогічний конфлікт не є суто деструктивним явищем і його розвиток, вирішення та наслідки залежать від обраної учасниками стратегії поведінки. В цьому контексті ми поділяємо постнекласичний науковий погляд науковців та вбачаємо в ньому наукову перспективу для нашого дослідження.

Є. В. Опря, П. П. Єрмуракі, Т. М. Чернова, П. І. Горячев, К. К. Белогрудова, О. Ю. Донець вбачають природу педагогічного конфлікту як способу усвідомлення і збереження протиріч, необхідного для змін у будь-якій діяльності, в тому числі й розвитку, як психологічний механізм, необхідний для змін в інтелектуальній системі та, в тому числі в закладах вищої освіти,

спеціальний інструмент, що використовується для створення необхідних умов для саморозвитку педагога та здобувача освіти зокрема [15, с. 99].

Погляд вказаних дослідників, на наше переконання, є особливо обґрунтованим, оскільки він переводить педагогічний конфлікт суто із площини деструктивного явища в інструмент розвивального потенціалу його учасників та чинника якісних структурних змін в академічній взаємодії. Зокрема, через саморефлексію, викликану конфліктом, викладач отримує можливість провести аналіз власних методів викладання та скоригувати стратегію педагогічної діяльності, що в масштабах закладу вищої освіти стає поштовхом до суттєвих організаційних змін. Для здобувача освіти такий досвід є не менш цінним: він формує та розвиває навички конструктивної взаємодії та підвищує рівень загальноакадемічної культури. Відтак, ми стверджуємо, що стратегія уникнення конфлікту є контрпродуктивною. Натомість, акцент має бути зміщений на його конструктивне розв'язання, що є неможливим без сформованої готовності викладача до вирішення педагогічних конфліктів – ключової складової його професійної компетентності.

М. О. Кононець (2025) в науковому дослідженні етіології конфлікту між студентами та викладачами використовує інтегрований підхід до інтерпретації конфліктів у вищій школі. Відповідно до гуманістичного підходу педагогічний конфлікт виникає внаслідок порушення принципів співпраці, побудові діалогу та суб'єкт-суб'єктних відносин, а також дотримання викладачами конфліктогенних шаблонів поведінки [8, с. 99]. Погоджуємося з цією думкою, адже природу педагогічних конфліктів у вищій школі ми не схильні трактувати однобічно, покладаючи відповідальність за хід та розв'язання суперечностей виключно на професійно-етичну компетентність викладача.

Концепцію про те, що здобувач вищої освіти є самостійним суб'єктом педагогічного процесу, а відповідно також несе відповідальність за хід та розв'язання педагогічного конфлікту в системі «студент-викладач»,

висловлюють І. Крамар (2008) [9], М. В. Андрущенко (2021) [1], В. О. Бущик (2021) [2], С. А. Табаченко [23]. Вони підтримують думку, що за умови набуття педагогічним конфліктом конструктивного характеру, вони сприяють особистісному розвитку його учасників.

В зазначених постнекласичних поглядах педагогічний конфлікт розглядається як професійна ситуація, перебіг якої має нелінійний характер і подальший його перебіг зумовлений багатовимірними чинниками освітнього середовища, в тому числі рівня конфліктологічної підготовки і педагога, і здобувача вищої освіти.

Таким чином, викладене вище дозволяє стверджувати, що класичний підхід акцентує увагу на «винуватості» педагога за негативні наслідки педагогічного конфлікту для його учасників. Постнекласичний підхід вказує на те, що педагогічні конфлікти мають полімодальний (як деструктивний, так і конструктивний) характер і вимагають готовності всіх суб'єктів освітнього процесу до їх вирішення. У межах запропонованого дослідження ми розглядаємо педагогічний конфлікт як невід'ємну складову освітньої взаємодії, що позбавлена функціональної оцінки. Вважаємо, що характер наслідків педагогічного конфлікту – деструктивний чи конструктивний, не є зумовленим його природою, а детермінується передусім обраною стратегією поведінки суб'єктів освітнього процесу.

Висновки. Контент-аналіз галузевих нормативних документів світового і вітчизняного рівнів щодо питання розвитку здатності педагогів до вирішення педагогічних конфліктів дозволяє стверджувати, що проблема об'єктивно набуває нового змісту та значення в умовах воєнного стану. Проведений контент-аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що феномен педагогічного конфлікту є складним, багатовимірним явищем, розуміння якого в науці пройшло шлях від спрощеного негативізму, глибокого діалектичного

осмислення до постнекласичного розуміння його полімодальної сутності та освітньої ресурсності.

Зазначене актуалізує перспективи подальшого дослідження, якими ми вбачаємо оновлення науково-педагогічної дефініції сутності і розробки структури досліджуваного явища/процесу на засадах постнекласичних методологічних підходів в теорії і методиці професійної освіти.

Список використаних джерел

1. Андрющенко М. В. Особливості педагогічних конфліктів у системі «здобувач вищої освіти–науково-педагогічний працівник». *Розвиток освіти і науки: проблеми, теорія, досвід і перспективи*. 2021. С.142-144. URL: <https://jron.donnu.edu.ua/article/view/10778>
2. Бущик В. О. Міжособистісний конфлікт викладач–студент як об’єкт наукового дослідження. *Розвиток освіти і науки: проблеми, теорія, досвід і перспективи*. 2021. С.180-183. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/35780>
3. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. Київ : Академія. 2006. 256 с. (Серія «Альма-матер»).
4. Галузяк В. М., Холковська І. Л. Педагогічна конфліктологія : навч. посіб. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. 204 с.
5. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Конфлікти в освітньому середовищі: діагностика та практика вирішення : навч.-метод. посіб. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 92 с.
6. Золкіна Л. М. Особливості оптимальної взаємодії педагога і студента в ситуації педагогічного конфлікту : кваліфікаційна робота магістра : спец. 011 «Освітні, педагогічні науки» / наук. керівник І. В. Козич. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 106 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/4380> .

7. Кавиліна Г. К. Конфліктологія : навч. посіб. Одеса : Лерадрук, 2021. 153 с.
8. Кононець М. О. Етіологія конфлікту в системі вищої освіти: основні психологічні чинники. Організаційна психологія. Економічна психологія. 2025. Вип. 37, № 4. С. 98-107. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2025.4.37.8> .
9. Крамар І. Внутрішньоособистісні причини конфліктів між викладачем і студентом у вузі. Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання : зб. тез Всеукр. студ. наук.-техн. конф. Тернопіль, 2008, Т.2. С.21 URL https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/14820/2/Conf_2008v2_Kramar_I-Vnutrishnoosobystisni_prychyny_21.pdf .
10. Кузнєцов С. В. Педагогічні конфлікти та їх розв'язання. Військова освіта : зб. наук. пр. 2018. № 1 (37). С. 153–162. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2018-2/152-161> .
11. Листопад О. А., Білоус Н. М. Структура і особливості конфліктостійкості як професійно необхідної якості майбутнього вчителя. Наука і освіта. 2005. № 1-2. С. 77-79. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/4225> .
12. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика : навч. посіб. Київ : Професіонал, 2007. 416 с.
13. Мосьпан М. О. Формування здатності особистості до саморегуляції у конфліктних ситуаціях педагогічної діяльності : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2015. 238 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=tri_2015_1_8_10 .
14. Мухіна Л. М. Психологічні особливості розвитку конфліктологічної компетентності майбутніх учителів : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ. 2019. 22 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27250/> .

15. Опря Є. В., Єрмуракі П. П., Чернова Т. М., Горячев П. І. Запобігання конфліктам та їх вирішення на заняттях у медичному університеті. *Одеський медичний журнал*. 2023. № 4. С. 99-102. DOI: <https://doi.org/10.32782/2226-2008-2023-4-19>.
16. Павлютенков Є. М., Крижко В. В., Калошин В. Ф. Конфлікти: сутність і подолання. Стрес у педагогічній діяльності. Харків : Основа, 2008. 224 с. (Б-ка журн. «Управління школою» ; вип. 1 (61)).
17. Постова С. А. Проблема конфлікту в професійній діяльності педагога. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. Вип. 31. С. 155–157. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/1638/1/07psapdp.pdf>.
18. Про затвердження професійного стандарту «Викладач закладу вищої освіти» : Наказ М-ва освіти і науки України від 16.10.2024 р № 1466 URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vykladach-zakladu-vyshchoi-osvity1466>.
19. Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти»: Наказ М-ва освіти і науки України від 29.08.2024 р. № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>.
20. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
21. Рамка компетентностей для демократичної культури. Том 1: Контекст, концепції та модель / Рада Європи. Страсбург : Видавництво Ради Європи, 2018. URL: <https://www.councilofeurope.int/>.
22. Розум К. В. Формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2013. 278 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/666>.

23. Табаченко С. А. Міжособистісний конфлікт в освітньому середовищі як об'єкт наукового дослідження. *Психологічний журнал*. 2025. № 14. С. 132-138. DOI: <https://doi.org/10.31499/2617-2100.14.2025.328749>.

24. Ярослав Л. О. Психологічний аналіз структури конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2010. № 1. С. 140-144. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=VKPI_fpp_2010_1_24.

25. Recommendation on Education for Peace and Human Rights, International Understanding, Cooperation, Fundamental Freedoms, Global Citizenship and Sustainable Development. Paris: UNESCO, 2023. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-education-peace-and-human-rights-international-understanding-cooperation-fundamental>.